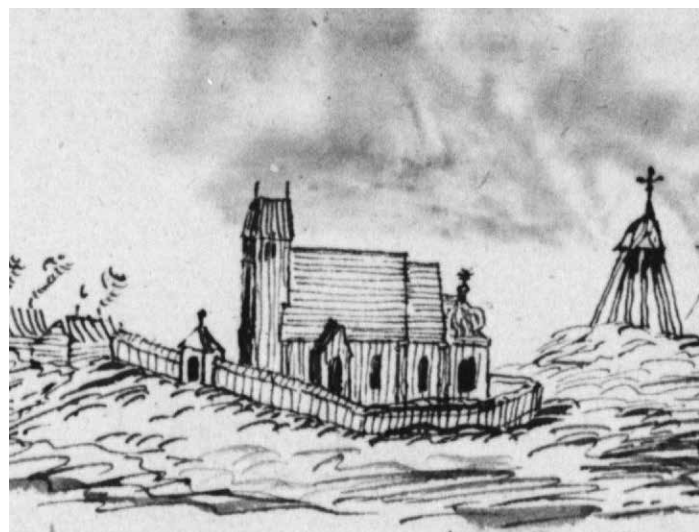




# Trädvårdsplan för Lena kyrkogård

– träd, häckar och buskar med betydelse för kyrkogårdens struktur  
2013



# Innehållsförteckning

Inledning	4
1. Fastighetsuppgifter	5
2. Övergripande nulägesbeskrivning och historik	7
3. Kulturhistorisk värdering av Lena kyrkogård	24
4. Analys av befintligt trädbestånd	25
5. Förnyelse av trädbeståndet	26
6. Särskilda vårdkrav	27
7. Källor	29
8. Bilagor	--
9. Planer: Förnyelse av trädbeståndet	
10. Inventering av träden på Lena kyrkogård	



Trädvårdsplan för Lena kyrkogård har tagits fram av en tvärvetenskaplig arbetsgrupp bestående av Cathrine Bernard, arborist, Lotta Sobéus, landskapsarkitekt, André Strömqvist, kulturmiljöspecialist och projektledare Cecilia Wannfors, restaureringsarkitekt.

# Inledning

Kyrkogårdens träd och växtlighet ger en förståelse för hela kyrkomiljöns historiska dimensioner. Ofta ingår träden i en större arkitektonisk helhet och berättar tillsammans med gravvårdarna om hur vi under olika tider förhållit oss till våra minnesplatser.

Trädgårdsidealerna har också varierat och med dem olika trädslag och beskärningstekniker med stora krav på skötsel, underhåll och återplanering. Träden är ett levande grönt kulturarv, och att sköta dem på rätt sätt har stor betydelse för kyrkogårdens karaktär och miljöupplevelse. Med en trädvårdsplan ges möjligheter till planering utifrån den enskilda kyrkogårdens specifika förutsättningar och kulturhistoriska kvaliteter.

Under ledning av restaureringsarkitekt Cecilia Wannfors har Uppsala Västra kontrakt i Uppsala Stift sedan 2010 arbetat med att utveckla trädvårdsplaner för kontraktets 29 kyrkogårdar. Arbetet har gjorts i en tvärvetenskaplig grupp bestående av kulturmiljöspecialist André Strömqvist, landskapsarkitekt Lotta Sobéus och arborist Cathrine Bernard. Syftet med trädvårdsplanerna är att dels bidra församlingarna med konkret fackkunskap som underlättar framtida planering och skötsel, dels ge information om kyrkogårdarnas kulturmiljövärden för

att uppmärksamma de skydd- och bevarandevärden som kan finnas där.

Trädvårdsplanen inleds med en kulturhistorisk del som utgår från en rad olika källmaterial. Gamla foton, ritningar och handlingar har betytt mycket för den historiska förståelsen. Därefter följer en inventeringsdel som i detalj beskriver trädslag och status, föreslagna trädvårdsåtgärder samt de enskilda trädens kulturhistoriska värde. Värderingen finns även redovisad på ritning med träden numrerade. Som sammanfattande resultat av arbetet med historiskt material, den enskilda kyrkogårdens förutsättningar och trädens vitalitet har ett förslag till utveckling för kyrkogården arbetats fram och presenteras i text och på ritning.

# 1. Fastighetsuppgifter

## Fastighetsdata

Län:	Uppsala län
Landskap:	Uppland
Kommun:	Uppsala
Fastighet:	Lena



Utdrag ur Fastighetskartan, Lantmäteriet

## Ägoförhållanden och brukare

Fastigheten, mark och byggnader, ägs och förvaltas av Svenska kyrkan genom Vattholma pastorat. Lena församling utgjorde till 1 maj 1925 ett eget pastorat för att därefter till 1962 vara annexförsamling i pastoratet Tensta, Lena och Viksta. Från 1962 moderförsamling i pastoratet Tensta, Lena och Ärentuna. Församlingarna i pastoratet bildade 1975 Vattholma kyrkliga samfällighet och pastoratet namnändrades då till Vattholma pastorat.

## Författningsskydd

### Riksintresse

Lena kyrka och kyrkogård ligger inom riksintresse för kulturmiljövården K 30 Gamla Uppsala samt Fyrisåns och Björklingeåns dalgångar (Björklinge, Bälinge, Gamla Uppsala, Lena, Tensta och Ärentuna sn). Riksintresset skyddas enligt 3 kap i Miljöbalken (1998:808). Att ett område är av riksintresse innebär

att det bedöms ha så höga kulturvärden att det är av vikt för hela landet. I planeringen ska det därför väga tyngre än andra intressen, förutsatt att inte även dessa är av riksintresse. Kommunen ansvarar för att tillgodose riksintresset och länsstyrelsen bevakar att så sker.

Uttrycket för riksintresset är:

*Landets tätaste och mest omfattande bestånd av skärrostenshögar och boplatslämningar från bronsåldern belägna i ådalgångarna. Gamla Uppsala med kungshögar och gravfält från järnåldern, lämningar av kungsgård och tidigmedeltida domkyrka samt senare sockencentrum. Båtgravfältet vid Valsgårde, gravfält från bronsåldern vid Dragby med en för regionen unik hållkista äldre järnåldersgravfält med resta stenar och offerkälla vid Gödåker, yngre järnåldersgravfält med inslag av monumental högar utmed Vattholmaåsen i Lena. Hålvägssystem utmed Uppsalaåsen. Björklinge, Lena, Tensta och Ärentuna medeltida kyrkor med anknytning till stormannaätter samt det medeltida Salstagodset med 1600-talsslott och omgivande herrgårdslandskap. Den raka 1600-talsvägen från Uppsala med stenvalvbro och gästgivaregård i Högsta samt med Björklinge kyrka som fond. mindre herrgårdarna Ytternäs, Vängelsta och Söderby, alla med 1700-och 1800-talsbebyggelse.*

*Lagen om kulturminnen (KML) och Plan och bygglagen (PBL)*

Kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser som tillkommit före år 1940 är skyddade enligt bestämmelserna i kulturminneslagen 4 kap. Även vissa yngre, särskilt utvalda kyrkor och begravningsplatser, kan vara skyddade. Enligt kulturminneslagen (SFS 1988:950) ska alla kyrkobyggnader och kyrkotomter som tillhör Svenska kyrkan samt alla begravningsplatser vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskar. Om kyrkomiljön är från 1939 eller äldre ska Länsstyrelsen ge tillstånd till förändringar. Detta tillståndskrav gäller också för vissa, särskilt utvalda kyrkor och anläggningar som är yngre och som har höga kulturhistoriska värden.

Tillstånd krävs alltid för om- och tillbyggnader, för ändringar eller ingrepp i exteriörer, interiörer eller åtgärder på inventarier. Att ändra eller uppföra nya installationer i kyrkorna kräver också tillstånd, liksom för konservatorsarbeten och änd-



ring av färgsättning. För kyrkogårdar krävs tillstånd för utvidgning och för att uppföra eller väsentligt ändra byggnader, murar, portaler eller andra fasta anordningar. Det innebär att det kan krävas tillstånd från länsstyrelsen för att ta ned träd eller för vissa beskärningsåtgärder. Normalt underhåll får utföras utan tillstånd under förutsättning att det utförs med material och metoder som är lämpliga med hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Reglerna för kyrkliga inventarier gäller även begravningsplatser med ett strikt urval av gravvårdar, utsmyckningar och andra anordningar som kan vara kyrkliga inventarier. Kontakta alltid Länsstyrelsen, Upplandsmuseet eller Svenska kyrkan centralt vid tveksamhet om åtgärder är tillståndspliktiga eller inte.

För åtgärder som är bygglovpliktiga kan tillstånd krävas från såväl kommunen som från länsstyrelsen.

### *Fornlämningar*

Området kring Lena är fornlämningsrikt över lag. I kyrkobyggnaden finns en inmurad runsten RAÄ Lena 95:1. Direkt öster om kyrkogården finns en gammal boplats med nummer RAÄ Lena 319:2. I anslutning till kyrkogårdens sydvästra hörn finns ett område med gravhögar, stensättningar och runstenar RAÄ Lena 93:1, 3, 5 och 94:1,2. Längre söderut från kyrkan, i området kring prästgården finns ytterligare några gravhögar. Gravområdet är typiskt daterat till bronsålder och järnålder. Direkt norr om kyrkogården finns lämningar av en boplats RAÄ Lena 324:1. Ytterligare gravfält finns öster, väster och norr om kyrkogården. I bogårdsmurens sydvästra hörn finns en sten med så kallade skålgropar.

*Lena kyrka från söder. Teckning Grau- Hushålls Anteckningar 1748.*



## 2. Övergripande nulägesbeskrivning och historik

### Kyrkomiljön

Lena kyrka ligger på Uppsalaåsen, 20 km norr om Uppsala, och har ett välexponerat läge mot kringliggande slättområde. Söder om kyrkan ligger prästgården med gulmålad huvudbyggnad från 1774. Norr om kyrkogården ligger den gamla socken- och fattigstugan från 1733, en av landets äldsta bevarade i sitt slag och skyddad som byggnadsminne.

I närheten ligger järnbruket Vattholma bruk och kalkbrottet Lenaberg, där man bröt den så kallade Lenabergsmarmorn som använts vid bland

annat Stockholms slott. Brytningen, som inleddes redan under medeltiden, lades ned på 1930-talet.

Väster om kyrkogården finns ett gravfält som använts under hela järnåldern (500 f.kr - 1050 e.kr).

*På en karta över kyrkogården, upprättad 1758, syns kyrkogårdens sträckning tydligt. Norra ingången utgörs av en stiglucka med en trappa upp till en övervåning. Även i väster fanns en stiglucka. Eftersom kartan är skadad syns inte den stigluckan, men den finns däremot med på Olof Graus teckning från 1748. I kyrkogårdens sydöstra hörn finns en materialbod. Kartan säger inget om några träd eller buskar. Troligtvis fanns det inga. Afritning öfver Lena Kyrkia och Kyrkiogård uti Norunda Härad och Upsala Höfdingedöme belägen, affattad och deld År 1758 af Lars Elmquist. ULA*



### Kyrkan och kyrkogården från medeltiden till 1800-talet

På platsen för Lena kyrkogård har människor begravt sina anhöriga i ungefär 2 500 år! På åsen finns gravfält från järnåldern i kyrkogårdens direkta närhet. Att platsen var kristen redan på 1000-talet berättar några korsprydda runstenar. Men var föregångaren till den nuvarande kyrkan låg är okänt. Lena socken har medeltida ursprung och omtalas första gången 1299, samtidigt som den nuvarande kyrkan uppfördes.

Lena kyrka räknas till samma grupp kyrkor, från det högotiska skedet, som Tensta och Vendels kyrkor, men den är mindre, och har till skillnad från de övriga två, alltid haft torn. Det är alltså en tidig tegelkyrka, men fasaderna är putsade sedan 1700-ta-

let så att tegelmurarna inte längre är synliga. Med undantag för gravkoret som byggdes öster om koret år 1717 och att sakristian byggts till åt öster är kyr-



Övre bilden visar Lena kyrka och kyrkogård som den återges på en karta från 1714. Här har kyrkogården samma sträckning som den hade fram till den utvidgning som genomfördes 1930. Nedre bilden visar kyrkan och kyrkogården 1902. Till höger skymtar bladen på en ask och till vänster vad som förmodligen är en lind. Ö Foto: Sigurd Curman, ATA. Kartan på nästa sida visar Lena kyrkogård 1909. Kvarteret på norra sidan av kyrkan avgränsas åt söder av en streckad gång som troligtvis betyder att den slogs eller klipptes i gräset och saknade beläggning till skillnad från de övriga gångarna. Troligtvis lades gången om till grusgång i samband med utvidgningen av kyrkogården 1930.





KARTA  
 öfver  
**LENA KYRKOGRÅRD**

upprättad år 1909 af  
*Fridtjof Bonnellus*



*öfver utläm ägare*



*Area*

Kyrkogården	3718 kv. meter
Kyrkans grundareal	352
Kyrkogårdens väg	250
<b>Summa</b>	<b>4320</b>

kans ursprungliga planform bevarad.

Enligt Sigurd Rahmqvist uppfördes Lena som patronatskyrka av frälsemannen Israel Andersson och hans familj. Arbetena påbörjades under 1290-talet. Antagandet bygger Rahmqvist dels på Israels status, dels på kyrkobyggnadens ålder. Under de första århundradena efter Sveriges kristnande var det vanligt att kyrkor byggdes av förmögna privatpersoner och släkter. Intressant att notera är att Israel Andersson var far till Ramborg Israelsdotter som hade gården Vik och uppförde Västeråkers kyrka.

När kyrkan färdigställdes bestod den av långhus, smalare kor och torn i väster samt sakristia i norr. Tegelfasaderna var oputsade och sannolikt även innerväggarna. Koret försågs redan från början med ribbvalv och sakristian med tunnvalv. Långhuset hade däremot troligen trätunnvalv eller möjligen öppen takstol.

I samband med att en kyrkobyggnad invigdes helgades också ett område kring den som kyrkogård

och begravningsplats. I regel är medeltida kyrkogårdar betydligt större åt söder än åt norr. Man trodde nämligen att kyrktornet skulle falla åt norr på den yttersta dagen. Då skulle de människor som begravts norr om en kyrka ha svårare att ta sig upp ur sina gravar vid uppståndelsen. Förhållandet är fortfarande tydligt på Lena kyrkogård, där en stor del av gravarna än idag finns på kyrkogårdens södra del.

På en karta över kyrkogården, upprättad 1758, syns kyrkogårdens sträckning tydligt. Norra ingången utgörs av en stiglucka med en trappa upp till en övervåning. Även i väster fanns en stiglucka. Eftersom kartan är skadad syns inte stigluckan, men den finns däremot med på Olof Graus teckning från 1748 och fanns fortfarande kvar 1828. Den norra stigluckan revs under andra hälften av 1700-talet eller det tidiga 1800-talet och i förteckningen från 1828 finns, som idag, murade grindstolpar och järngrindar på dess plats.

Under medeltiden var kyrkogårdarna all-

*Lena kyrka från öster kort efter att den nya kyrkogårdsdelen har anlagts. I förgrunden syns ett parti av det nya området, än så länge utan gravar. Foto: Gunnar Sundgren, Upplandsmuseet.*





*Den nya kyrkogården skiljs från den gamla genom en slänt och den gamla kyrkogårdens östmur.*

tid inhägnade för att skydda den vigda jorden från betande och bökande djur. Allra vanligast var en kallmur av natursten kallad bogårdsmur, eller en timrad så kallad kyrkbalk och från medeltiden fram till en bit in på 1800-talet omgärdades Lena kyrkogård av en hög, spåntäckt bogårdsmur med en stiglucka i väster. Enligt en förteckning över Lena kyrkas minnesmärken, daterad i april 1828, var bogårdsmuren lagd i kalkbruk. Spåntäckningen var då så pass föruttnad att den borde tas bort. Idag avgränsas kyrkogården av en kallmurad gråstensmur och en trädkrans med gamla, väl uppväxta lövträd. Kyrkogården har tre ingångar i norr, väster och öster. Ingångarna har putsade grindstolpar och smidda järngrindar.

Under första hälften av 1400-talet slogs valven i långhuset och tornets bottenvåning. I söder uppfördes ett vapenhus under senmedeltiden. Det är

synligt på Peringskiölds teckning från 1600-talet och Graus från 1748, men revs i samband med omfattande ombyggnadsarbeten 1863-65, ledda av byggmästare N. J. Andersson. Istället inreddes ett nytt vapenhus i tornet. Samtidigt förstörades fönsteröppningarna och försågs med de spetsbågiga järnspröjsade fönster som finns kvar än idag.

Fram till 1700-talets början hörde godset Salsta till Tensta församling. Men i protest mot att Niels Bielke och Eva Horn inte fick bygga sitt gravkor där överförde man Salsta till Lena församling. I samband med att koret uppfördes 1717 vitputsades hela kyrkan. I februari 1976 sålde slkten von Essen Salsta till Domänverket och kopplingen mellan Lena och Salsta bröts.

En förteckning över minnesmärken på kyrkoården, upprättad 1828, är relativt utförlig och nämner bland annat att: ”På kyrkogården äro inga



gravstenar sedan en som stått emot wapenhusmuren blifwit laggd till trappsteg utanför socknestugudörren. Här är endast en ej länge sedan förfärdigad straffstock”. Förteckningen nämner inte några träd på kyrkogården. Det kan betyda att den saknade träd, men det kan också vara så att den som upprättade förteckningen helt och hållet hållit sig till de minnesmärken som nämns i rubriken.

Norr om kyrkogården stod tidigare en klockstapel som revs sedan klockorna flyttats över till klocktornet 1762.

Den första moderna restaureringen av Lena kyrka, där man tog hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden, genomfördes 1904 och för ritningarna stod arkitekt Gustaf Pettersson. De medeltida målningarna, som kalkats över på 1700-talet, togs fram och kompletterades.

Nästa restaurering genomfördes 1961-63 under ledning av arkitekt Jörgen Fåk. Den största

förändringen var att man rekonstruerade den medeltida korväggen i öster med en gotisk trefönstergrupp, som dock saknar fönsterglas och är utformad som nischer. På så sätt återskapades den sträckning



Övre bilden: En trädkantad väg leder upp till kyrkogårdens västra ingång. Nedre bilden: Denna bild saknar uppgift om fotograf och årtal, men är troligtvis tagen före den restaurering som genomfördes 1904. Då togs stegarna på kyrkans tak bort. ATA







*Fotografi som visar Lena kyrka och kyrkogård 1934. Foto: Berit Wallenberg, ATA*

kyrkorummet hade under medeltiden. Tidigare hade man haft fri sikt in till Salstakoret. Det medeltida altarskåpet återfick samtidigt sin placering i koret. De kompletteringar och övermålningar som gjordes 1904 av de medeltida kalkmålningarna avlägsnades. Restaureringen verkar inte ha påverkat kyrkogården i nämnvärd utsträckning.

På den gamla kyrkogården finns idag ett stort antal gravvårdar från det sena 1800-talet och tidiga 1900-talet. Anmärkningsvärt är det stora antalet gravvårdar i gjutjärn i nygotisk stil. Det hänger säkerligen samman med järngjuteriet i det närliggande Vattholma bruk. Ett annat karaktärsskapande drag är den rikliga förekomsten av grusgravar med inramning av sten eller av häckar.

Fram till 1700-talet var kyrkogårdarna i stort sett fria från träd och buskar och bestod av oklippt gräs eller ängsmark. Man får tänka sig Lena kyrkogård som en vildvuxen ängsyta med träkors och enkla gravstenar oregelbundet utspridda över kyrkogården. Förmodligen använde klockaren dessutom kyrkogården till bete, åtminstone efter reformatio-

nen. Betet kan vara en förklaring till varför kyrkogårdarna hölls så fria från träd. I skuggan av träd växer gräs och örter sämre och djuren får därmed mindre att beta. 1819 togs klockarens förmån att låta djuren beta på kyrkogården bort.

Utvecklingen mot de kyrkogårdar vi är vana vid att se inleddes under slutet av 1700-talet men det var inte i första hand av estetiska skäl. Framförallt var det hygieniska problem i de tätbefolkade städerna som fick läkare och många andra att arbeta för ett förändrat begravningskick. Man trodde att skadliga gaser frigjordes i samband med likens förruttelse i jorden. Genom att plantera träd på kyrkogårdarna trodde man sig kunna rena luften från gaserna.

Under andra hälften av 1700-talet tog trädplanterandet på de svenska kyrkogårdarna fart. Från städerna spreds idéerna om trädens positiva inverkan även till sockenkyrkogårdarna. Både landsbygdskyrkogårdar och stadskyrkogårdar började få karaktären av inhägnade parker. 1811 kom ett kungligt påbud att kyrkogårdarna skulle förses med trädkransar och vid mitten av 1800-talet var det allmänt förekom-



*Fredrik von Essens jordfästning d. 28 maj 1936 Fotograf Paul Sandberg, Upplandsmuseet*

mande med trädkransar kring kyrkogårdar även på landsbygden. Trädkransen kunde planteras innanför eller utanför kyrkogårdsmuren. I Uppland är trädkransar innanför muren det vanliga. Valet av art avgjordes ofta av lokala förutsättningar. Vanliga arter i de uppländska trädkransarna är lind, lönn och ask. Även alm förekom innan almsjukan slog till och björk har använts emellanåt.

På Olof Graus teckning från 1748 är Lena kyrkogård helt fri från träd. Men det behöver inte betyda att kyrkogården var helt trädlös. En möjlighet är att Grau ville visa kyrkobyggnaden så tydligt som möjligt och därför medvetet uteslutit eventuella träd. Jämför man med andra teckningar som Grau utfört av kyrkor i Uppland visar det sig dock att flera av dem har inritade träd. Det gäller bland andra de närbelägna kyrkorna i Tensta och Ärentuna. Det mest troliga är alltså att Lena kyrkogård saknade träd vid mitten av 1700-talet. Bevarade kartor berättar inte heller om träd på kyrkogården. De äldsta foto-

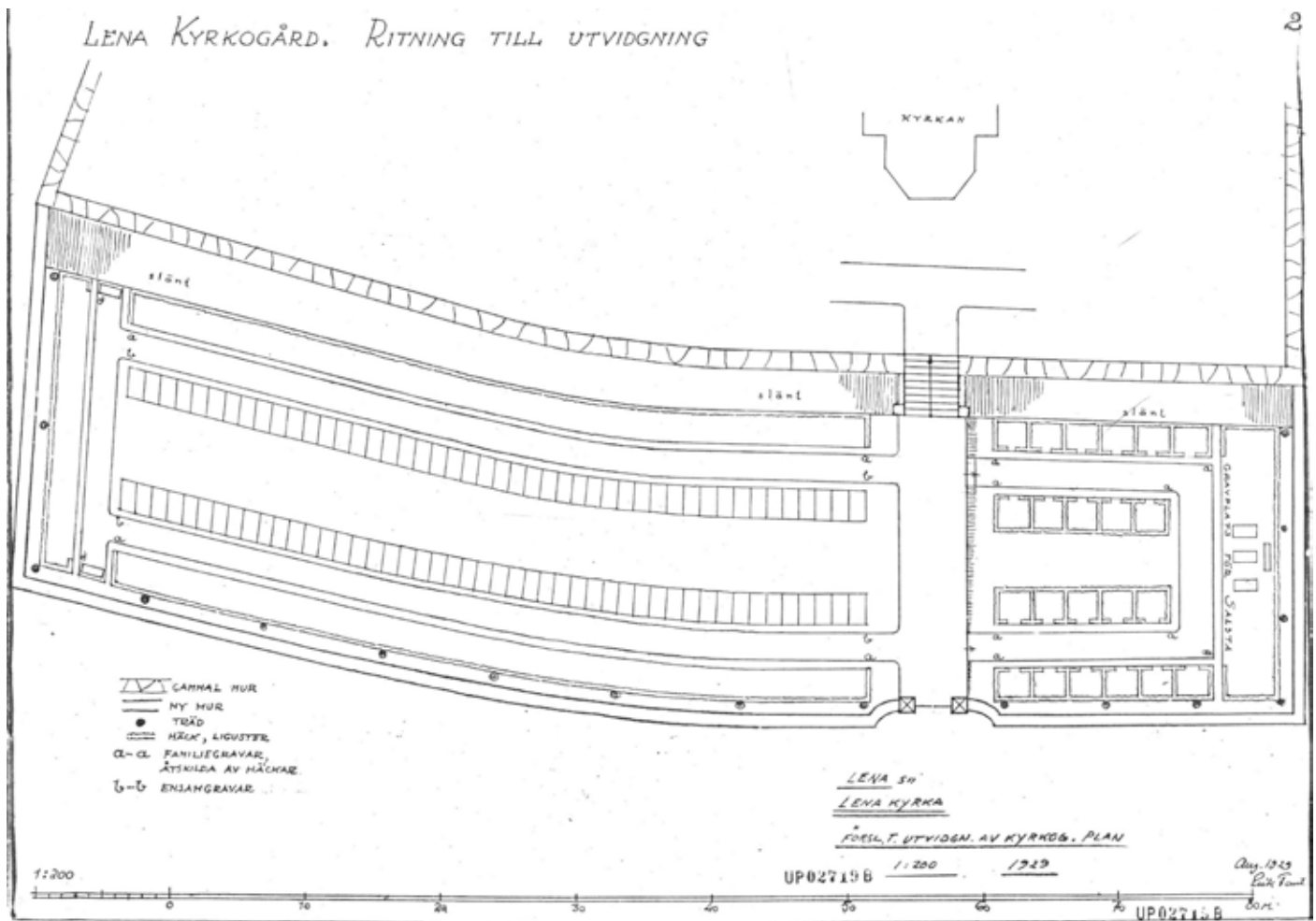
grafierna som visar kyrkan och kyrkogården är tagna 1902 och då har de träd som syns tunna stammar som visar att träden vid denna tid bara var ett tiotal år. Men ett par relativt kraftiga hamlade träd flankerar den norra ingången till kyrkogården och är planterade på utsidan av muren. Här fanns tidigare en stiglucka som revs i slutet av 1700-talet, eller början av 1800-talet. Träden på bilden kan ha planterats när stigluckan revs. Ett liknande träd syns på Erik Fants foto från 1920-talet på nästa sida. Men om det planterades en hel trädkrans eller bara några enstaka träd under 1800-talet går inte att säga säkert.

Idag leder en brant trädkantad gång upp mot den västra kyrkogårdsgrinden. Denna allé, som helt består av friväxande unga lönnar, finns med på äldre fotografier. Bäst syns den på en bild som troligtvis är tagen på 1920-talet. Det är svårt att avgöra vilken trädart allén bestod av vid den tiden, möjligen var det lönn redan då. Hur som helst var de friväxande.



*Två bilder tagna av Erik Fant, som ritade utvidningen av Lena kyrkogård. Den övre bilden visar platsen för den nya kyrkogårdsdelen innan arbetena påbörjats, medan den nedre bilden är tagen när den nya delen har funnits i några år och börjat fyllas av gravar. Fotografier i Erik Fants arkiv i ATA.*





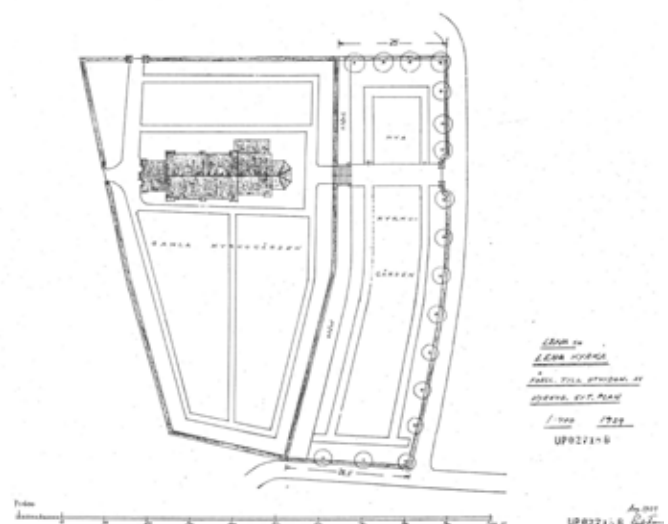
### Kyrkogården utvidgas åt öster

I början av 1900-talet räckte den då befintliga kyrkogården inte längre till. Den utvidgning som genomfördes 1930 har lämnat få spår i arkiven utöver ritningsförslag. Förslaget verkar ha godkänts i sin helhet av såväl Riksantikvarieämbetet som Byggnadsstyrelsen och den enda kommentaren gällde den östra delen av bogårdsmuren som skulle bevaras som en terrassmur och på så sätt visa den medeltida kyrkogårdens sträckning. Terrassmurens höjd skulle vara minst 25 centimeter. Jämför man Erik Fants bilder av området före arbetena påbörjades, med dagens utseende ser man att murens höjd reducerats avsevärt. Redan i början av 1920-talet hade man diskuterat en utvidgning av kyrkogården. Fant hade redan tidigare anlitats av församlingen för att rita ny inredning till sakristian 1923.

Fant gav den nya kyrkogårdsdelen en utformning som knöt an till den gamla kyrkogården. Bogårdsmuren utökades så att den innefattade även den nya delen och på insidan av muren planterades en trädkrans. Det gamla östra murpartiet sänktes och

Övre och nedre bilden visar Erik Fants ritningar till utvidgningen av Lena kyrkogård. Ritningarna är daterade 1929 och visar en klassicistiskt utformad begravningsplats typiskt för sin tid, men samtidigt väl anpassat till kyrkobyggnadens 1700-talskostym och den gamla kyrkogårdens utformning

LENA KYRKOGRÅRD. RITNING TILL UTVIDGNING.







Övre bilden: Ingången till den nya kyrkogården i öster är förlagd i korets förlängning.

förändrades till att mer likna en terrassmur än en bostadsmur. På så sätt blev kyrkogårdens ursprungliga sträckning fortsatt tydlig samtidigt som de två kyrkogårdsdelarna vävdes samman.

Efter 1950: Nytt bisättningshus och minneslund

På den norra murens utsida finns ett grästäckt bisättningsrum med fasad av grovhuggen granit och svartmålad portar med smidda beslag. Det uppfördes i mitten av 1950-talet efter ritningar av Erik Fant. På Tensta kyrkogård finns ett liknande bisättningsrum av samma arkitekt och det finns ett brev där församlingen uttrycker att man vill ha ett bisättningsrum likt det som Fant ritat för Tensta.

1979 uppfördes en faluröd ekonomibyggnad strax nordost om kyrkogården, i anslutning till bisättningsrummet. För ritningarna till ekonomibyggnaden svarade Mark- och kyrkogårdskonsulter AB.

År 2000 gav länsstyrelsen tillstånd för en minneslund på kyrkogården. Då hade församlingen i flera år utrett möjligheten att förlägga ett nytt begravningsområde i öster. Men det visade sig omöjligt till följd av den fornlämningsrika marken. Istället fick kyrkogården behålla den sträckning den haft sedan 1930 och minneslunden förlades till kyrkogårdens sydöstra del. För ritningarna stod landskapsarkitekt Monica Sandberg.

Minneslunden är ganska liten till storle-





*Bilden visar nya kyrkogårdens avgränsning åt öster. Muren uppfördes i kallmursteknik och grindstolpar och grindar gavs samma utseende som dem på gamla kyrkogården. Allt för att knyta samman de båda delarna till en enhet när den nya kyrkogården anlades 1930.*

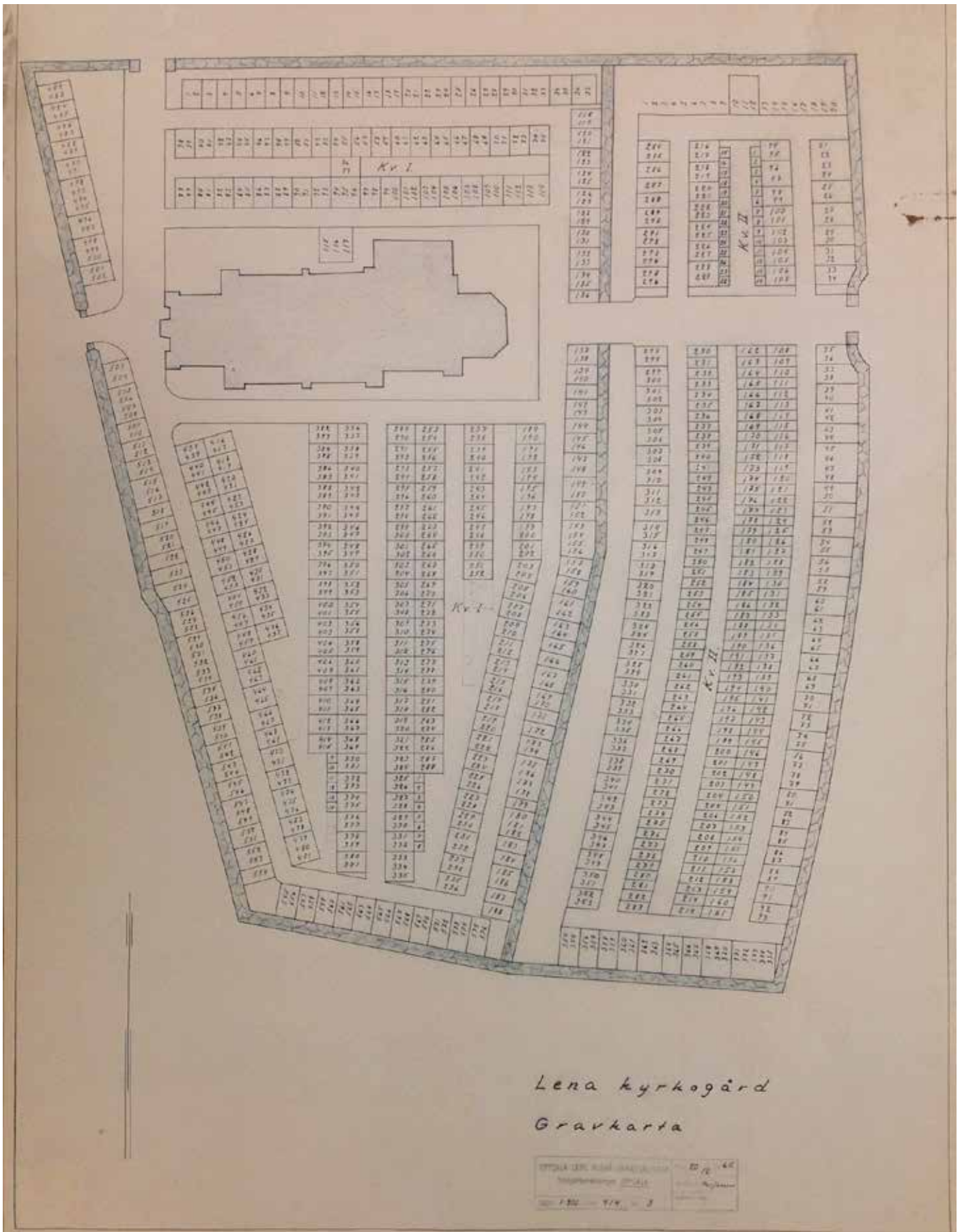
ken, omkring 85 kvm och har en långsmal form. Markbeläggningen består av gatsten och gräsmatta. Omgärdningen består av friväxande måbärshäckar och svartmålat smidesräcke. Sex högstammiga prydnadskörsbär bildar inramning längs tre sidor. Den innehåller även sammanhängande sjök av nävor och prydnadsgräs.

Kring 2005 fick Lena kyrkogård nya belysningsstolpar i en stram utformning med glasglober på Faluröda trästolpar.

Kyrkogården är idag uppdelad i två områden, dels i en äldre del i väster, där kyrkan ligger, dels en nyare del i öster. De två etapperna är fint sammanlänkande med gemensam naturstensmur och trädkrans och med en stenblockstrappa som förbindelse. Inom den äldre delen av kyrkogården har gravplatsindelningen skiftande karaktär, dels förekommer raka rader med låga gravvårdar med häckomgärdning av formklippta häckar av måbär, dels förekommer gravvårdar på rad rygg mot rygg

utan någon omgivande växtlighet. Längs bogårdsmurens södra och västra sidor återfinns många äldre gravvårdar av höga resta stenar.

Trädvårdsplan för Lena kyrkogård



Gravkarta över Lena kyrkogård 1965. Baserad på renritning av kartan från 1929.





Övre bilden: Bild som visar Lena kyrka år 1900. Lägga märke till att såväl de äldre träden intill grindstolparna som de nya träden i trädkransen ovanligt nog växer utanför bogårdsmuren. Lägga också märke till att de äldre träd som flankerar grinden visar tydliga spår av hamning, med de yngre träden är friväxande. Liksom vid en stor del av Upplands övriga sockenkyrkor verkar hamningen av trädkransen kring Lena kyrkogård ha uppfört kring förra sekelskiftet. Foto: Otto Janse, ATA Nederst till vänster: Bild från mitten av 1900-talet som visar den gamla bogårdsmuren som skiljer den nya kyrkogården från den gamla. Lägga märke till det nyplanterade trädet som syns i bildens mitt. Lena kyrka Foto: Erik Lundberg, ATA.



## Trädkransen

Hela kyrkogården vid Lena kyrka omgärdas av en kallmurad bogårdsmur. Längs murens insida löper en rad av träd, en så kallad trädkrans. Att döma av äldre bilder, som fotografiet av Sigurd Curman på sidan 8,







*Lena kyrkogård i en flygbild från 1936, sex år efter att kyrkogården utvidgats. Det nya området omgärdas av trädkrans och stenvmur på samma sätt som den gamla kyrkogården. Ett 20 tal gravar har anlagts. , Flygfoto över Lena kyrka 1936.No 1, Fotograf Flygtrafik AB, Upplandsmuseet*

bestod trädkransen ursprungligen av flera olika arter. Utifrån fotot vet vi att den innehöll ask och lind, men även lönn är troligt.

Liksom vid en stor del av Upplands övriga sockenkyrkor verkar hamlingen av trädkransen kring Lena kyrkogård ha upphört kring förra sekelskiftet. Samtidigt nyplanterades trädkransen och då användes enbart lind. Av de träd som planterades vid förra sekelskiftet återstår idag de som växer längs den gamla kyrkogårdens östra och västra sida. Träden på norra sidan och den gamla östsidan, som idag skiljer de båda kyrkogårdarna åt, ersattes med nya i mitten av 1900-talet. De syns på en flygbild från 1952. Lindarna längs östra kyrkogårdens tre yttersidor planterades i samband med att området gjordes till kyrkogård.

På flygbilden från 1936 syns hur stor skillnaden var i storlek mellan de nya träden på den östra delen och de knappt 40-åriga träden kring den gamla kyrkogårdsdelen.



Övre bilden: Odaterat fotografafi där trädkransens träd vuxit till sig sedan Otto Janses bild togs år 1900. Denna bild är tagen av August Schagerström, som avled 1936, troligtvis kring 1930. ATA Nedre bilden: Minneslundens utseende hösten 2012.





### Häckar och busksolitärer

Längs kyrkogårdens östligaste sida finns ett relativt stort antal grusgravar. De flesta omgärdas av buxbomhäckar, några av stenramar. I norra delen av den östliga kyrkogården finns också en samling grusgravar. Även här avgränsas ett antal av stenramar. Men häckarna består istället av måbär. I det nord-sydliga kvarteret på östra kyrkogården löper en lång rygghäck av måbär. Även på den gamla delen finns gravar som omgärdas av häckar. Merparten av häckarna utgörs av måbär, men någon enstaka av buxbom förekommer också.



Övre bilden: De buxbomkantade gravarna på östra delen. Nedre bilden: Måbärskantade gravar på gamla kyrkogården.





### 3. Kulturhistorisk värdering

Vid en första anblick ger kyrkomiljön ett mycket enhetligt intryck. Den putsade kyrkobyggnaden i ljus gult med vita detaljer och svarta tak samspelar med grindstolparna i samma utförande. Kyrkogården har en enhetlig inramning med bogårdsmur och trädkrans av friväxande lindar. Gångar och kvartersindelning ger kyrkogården en parkliknande karaktär som för tankarna till 1700-talets slottspark i brytningen mellan formträdgård och landskapspark.

Men under den enhetliga ytan finns spår av utveckling och förändringar från medeltiden fram till idag. Kyrkobyggnadens ursprungliga planform är bevarad i stort sett intakt sedan medeltiden och under putsen finns den medeltida tegelkyrkan bevarad och som ingår den grupp påkostade tegelkyrkor som uppfördes i Uppland under decennierna kring år 1300. Där ingår även kyrkorna i Vendel och Tensta.

Kyrkogårdens medeltida sträckning är fortfarande tydlig, eftersom den östra yttermuren sparades när kyrkogården utvidgades 1930. Gångsystemet på den äldre delen går tillbaka åtminstone till förra sekelskiftet, men är sannolikt äldre. I så fall är det äldre än på de flesta andra sockenkyrkogårdar i trakten.

Den östra kyrkogårdsdelens klassicistiska utformning är typisk för sin tids vurm för 1700-talets arkitektur. Men den korresponderar också väl med kyrkobyggnadens svala nyklassiska kostym från 1700-talet. Genom att bygga en kallmur runt den nya kyrkogården och göra grindstolpar och grindar som kopior av dem på gamla kyrkogården skapade Fant en enhetlig kyrkogård där båda delarna förenas. Samtidigt sparades den östra bogårdsmuren som en markering av övergången från den gamla kyrkogården till den nya. Till parkkaraktären bidrar det stora antalet häckomgärdade grusgravar från förra sekelskiftet. Omfattningshäckarna på gamla och nya kyrkogården är värdefulla för kyrkogården som helhet.

Närheten till Vattholma bruk avspeglar sig i kyrkogårdens många gravvårdar i gjutjärn, som har ett lokalhistoriskt värde.

Kyrkogårdsmuren med sina grindstolpar och smidesgrindar samt trädkransen har ett stort miljöskapande värde och är omistliga för upplevelsen av den kulturhistoriskt värdefulla kyrkomiljön.

Kyrkogården är betydligt större åt söder än åt norr. Det visar på medeltidens rädsla för den yttersta dagen, då kyrkan skulle rasa samman åt norr och göra det svårt för dem som begravts där att återuppstå.

Kyrkogården har flera påkostade gravar från 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Gravarna visar på den tidens önskan att manifesteras familjen och att, även efter döden, förmedla den ställning personen hade i samhället.

#### *Hygientänkande*

Som de flesta andra svenska sockenkyrkogårdar omges Lena kyrkogård av en trädkrans som visar på den strävan efter mer hygieniska begravingar och kyrkogårdar som utvecklades under slutet av 1700-talet och fortsatte under 1800-talet. Man trodde att träden renade luften och marken från skadliga gaser från liken och förhindrade smittspridning.

Inga träd i trädkransen kring den gamla kyrkogården är ursprungliga. Flera av träden längs den västra och södra sidan härrör dock från en återplantering som gjordes kring förra sekelskiftet. Träden längs den östra delens syd-, öst-, och norrsidor är dock sannolikt planterade i samband med att denna del i anlades 1930. De visar alltså på denna delens ålder.

## 4. Analys av befintligt trädbestånd

Lena kyrkogård och området närmast utanför präglas starkt av alla sina träd. Träden utanför kyrkogården har inte värderats kulturhistoriskt, då de ingår i områden som mer hänger samman med det omgivande jordbruklandskapet än med kyrkogården. Den gamla klockargården, med tillhörande trädgård, har sålts. Träden finns med i inventeringen, men behandlas inte här.

Området sydväst om kyrkogården, och som används som hästhage, präglas framförallt av vuxna björkar, men här växer också vuxna exemplar av lönn, ask, asp, och en tall. Några av träden är dåliga och behöver fällas. Även norr om kyrkogården är andelen björk övervägande, men här finns också några gamla oxar som bör fällas enligt arboristen, några lönnar och ett par almar. Av träden som står i hästhagen har majoriteten problem med nedsatt vitalitet och skador vid basen och rotbenen och här bedöms orsaken till skadorna vara de betande djuren.

När det gäller själva kyrkogården så kan trädbeståndet delas in i fyra grupper. Allén som leder upp till den västra ingången, trädkrans kring den ursprungliga kyrkogården, den tresidig trädkransen kring den utökning som färdigställdes 1930 samt sex prydnadskörbär i minneslunden.

Träden i trädkransens södra och västra sidor härrör från en återplantering som genomfördes vid förra sekelskiftet. Längs den östra delens södra-, öst-

ra- och norra sidor är träden planterade i samband med att denna del anlades 1930. Träden längs den gamla östmuren, som skiljer de två kyrkogårdsdelarna åt, planterades i mitten av 1900-talet. Samtidigt planterades också de träd som växer längs den gamla kyrkogårdens norrsida. Trädkransen består idag alltså av tre olika åldersgrupper, som är drygt 110 år, 84 år och drygt 60 år. Samtliga, utom nummer 11, har nedsatt vitalitet, troligtvis till följd av markförhållandena på platsen.

Allén består av unga lönnar varav alla utom en har god vitalitet. Även prydnadskörbären i minneslunden har nedsatt vitalitet.

För att få svår på varför träden är försvagade och inte trivs bör man göra en markundersökning. Då kan man avgöra vilka problem som finns och avgöra hur de ska åtgärdas. Tills vidare rekommenderas regelbunden mulchning med biologiskt material, som kompost eller barkmull. För att öka mullhalten på kyrkogården bör man låta löven ligga kvar på gräset. För att skynda på nedbrytningen kör man över löven med gräsklippare några gånger under hösten. Beskärningsrester bör flisas och komposteras för att sedan användas till mulchning. För att skynda på nedbrytningen kan man varva beskärningsresterna med gräsklipp eller färsk stallgödsel.

## 5. Förnyelse

### Trädkransen

Som nämnts i *Analys av befintligt trädbestånd* består hela trädkransen idag av friväxande lindar som är planterade med regelbundet avstånd på ... meter. Kyrkogården bär idag, liksom kyrkobyggnaden, en klassicistisk prägel med stora gräskvarter och en enhetliga trädkrans av friväxande lindar.

Det går med säkerhet att säga att trädkransen tidigare bestod av flera olika trädarter. Men då kyrkogården i sin helhet så starkt präglas av de förändringar som skedde i samband med utökningen av kyrkogården 1930 bör trädkransen även fortsättningsvis enbart innehålla lind. Att återgå till en trädkrans med blandade arter skulle ge Lena kyrkogård ett utseende som den aldrig haft, eftersom kyrkogården då var mindre. Dessutom skulle den harmoniska helheten gå förlorad.

Lindarna bör även fortsättningsvis vara friväxande och aldrig hamlas. Nyplanterade exemplar ska uppbyggnadsbeskäras för att vara friväxande.

Det finns idag en antal olika stora luckor i trädkransen och som uppstått till följd av att träd som fällts inte har ersatts med nya exemplar. Dessa bör ersättas med nya lindar på ett avstånd som överensstämmer med avståndet mellan de gamla träden.

### Områdena utanför kyrkogården

I de områden kring kyrkogården som bär karaktär av jordbrukslandskap och bete föreslås inte några ny- eller återplanteringar. Istället bör man välja ut friska självsådda plantor och låta dem få växa till sig och skydda dem mot skador av boskap och vilt. Unga exemplar kan hägnas in med höns- eller kycklingnät, som har en färg som inte sticker ut så mycket. Exempel som hunnit utveckla en stam kan ges stamskydd för att hindra gnag- och fejningskador.

### Framtida forskningsuppgifter

Ytterligare undersökningar av material i Lena kyrkoarkiv, som förvaras i Uppsala landsarkiv, skulle kunna ge mer information om kyrkogården och dess trädbestånd. Exempel på värdefull information som saknas är när kyrkogårdens första trädkrans planterades och när den gamla kyrkogårdens gångsystem lades ut.



## 6. Särskilda vårdkrav

Av: André Strömquist och Cathrine Bernard

Ett trädets rotsystem växer långt utanför dess krona. Man bör inte gräva intill träden, eller köra med tunga maskiner. Tung maskiner gör jorden kompakt och syrefattig samt kan orsaka mekaniska skador på träden. Den minsta skyddszonen för ett träd är under trädets krona.

Träd som formats med omfattande beskärning, som hamling, bör man fortsätta beskära. Annars förlorar det lätt i livskraft och förväxta grenar kan fläkas när de blir för tunga för trädet. Undvik alltid så kallade toppkapningar, som innebär att man sågar av trädets huvudstam. Det ger ofta ganska breda snittytor som gör det lätt för rötsvampar att ta sig in i trädet. Där har trädet inte heller samma möjlighet att (läka) valla över snittytan. Samtidigt bildas så kallade stamskott som så småningom bildar ”träd” på träden. Dessa stamskott är dåligt förankrade och knäcks till slut av sin egen tyngd.

Alla växter är beroende av att jorden innehåller mullämnen, det vill säga delvis nedbrutna rester av växter och djur. På många kyrkogårdar är dock jorden fattig på mullämnen. Det gör jorden kompakt och syrefattig och det blir svårare för rötterna ta sig fram i jorden. Men lösningen är enkel. Om man kör över de nedfallna löven med gräsklippare, istället för att ta bort dem, ser maskar och andra djur till att mull- materialet från löven kommer ner i jorden. Detsamma gäller vid gräsklippning. Både gräset och träden mår bättre om man låter gräsklippen ligga kvar än om man använder uppsamlare. Om gräset hunnit bli så långt att det bildar klumpar på gräsmattan efter klippningen bör man dock ta bort det.

### Vård och skötsel av nya och gamla träd

Vid nyplantering är det viktigt att träden uppbyggnadsbeskärs under de första åren. Gamla träd ska ges regelbundna säkerhetsöversyner och trädvårdsåtgärder ska utföras av arborist.

Några år efter planteringen bör träden omges av en så kallad trädspiegel. Det är en öppen jordyta utan gräs som gör att trädet slipper konkurrens från andra växter. På höstarna bör man lägga på ett omkring fem centimeter tjockt lager av något mullrikt

material, exempelvis löv, kompost eller barkmull. Så snart ett nyplanterat träd har etablerat sig, ett par år efter planteringen, är det dags att börja med uppbyggnadsbeskärningen. Under uppbyggnadsperioden stammar man upp trädet successivt och arbetar med att ge kronan en balanserad form. Man tar också bort korsande grenar som skaver mot varandra eftersom de kan ge skador med rötangrepp som följd.

Vissa träd skickar ut nya skott från stammen, nedanför kronan. Ta bort dem snarast eftersom de stjälar kraft från grenarna i kronan. Unga träd kan man beskära på våren eftersom det stimulerar tillväxten. Men träd som savar tidigt (blöder) ska alltid beskäras under sensommaren, till exempel avenbok, björk, bok, hästkastanj, prydnadskörbär och lönn.

För friväxande träd inskränker sig beskärningsinsatserna framförallt till att ta bort döda och skadade grenar. Men beskärning behövs också av framkomlighets skull, till exempel av träd som växer längs gångvägar, eller när ett träd står intill en byggnad eller en belysningsstolpe.

När det gäller äldre fruktträd som tillskrivs kulturhistoriskt värde är syftet med beskärningen i första hand att bevara dem som kulturhistoriska dokument så länge som det är möjligt. De ska därför inte beskäras lika kraftigt som fruktträd som odlas för hög avkastning. Målet med beskärningen är istället att stabilisera kronan och att förhindra fläkning och andra skador på träden och insatserna handlar framförallt om att ta bort döda och skadade grenar samt gallra ur partier som tyngs av mycket frukt på sensommaren eller av snö på vintern.

Det är av stor vikt att de personer som utför åtgärderna som föreslås i denna trädvårdsplan är trädvårdskunniga på en hög nivå, eftersom det annars kan leda till skador på träden. Krav bör ställas på anlitate företag att personalen som utför beskärningen ska vara utbildade enligt riktlinjer som följer European Arboriculture Council eller International Society of Arboriculture.

## Thujor

Thujorna på kyrkogården kräver inga större skötselåtgärder. Det räcker att avlägsna grenar som blivit bruna och fula. Om toppen består av flera skott kan man knyta ihop dem löst över vintern för att förhindra att formen förstörs av blötsnö.

## 7. Källor

### ARKIV

Stockholm

Antikvarisk topografiska arkivet (ATA)

K-byrån

FI

Up, Lena sn,

ATA RAÄ och SHM

Ämbetsarkivet

F1, Topografiska dossierer, Up, Lena

Enskilda arkiv 35 Erik Fants arkiv vol. 35 Lena kyrka, Up

Uppsala

Landsarkivet

Lena kyrkoarkiv

O 1a Handlingar angående kyrkan 1862-1884

O 1b Handlingar angående kyrkogård

R Kartor och ritningar

Upplandsmuseet, arkivhandlingar och fotografier. (UM)

### INTERNET

Riksintresset K 30 Gamla Uppsala samt Fyrisåns och Björklingeåns dalgångar (Björklinge, Bälinge, Gamla Uppsala, Lena, Tensta och Ärentuna sn) <http://www.lansstyrelsen.se/uppsala/Sv/samhallsplane-ring-och-kulturmiljo/planfragor/riksintressen/riksintressen-uppsala/Pages/default.aspx>

### RAPPORTER

### TRYCKTA KÄLLOR OCH LITTERATUR

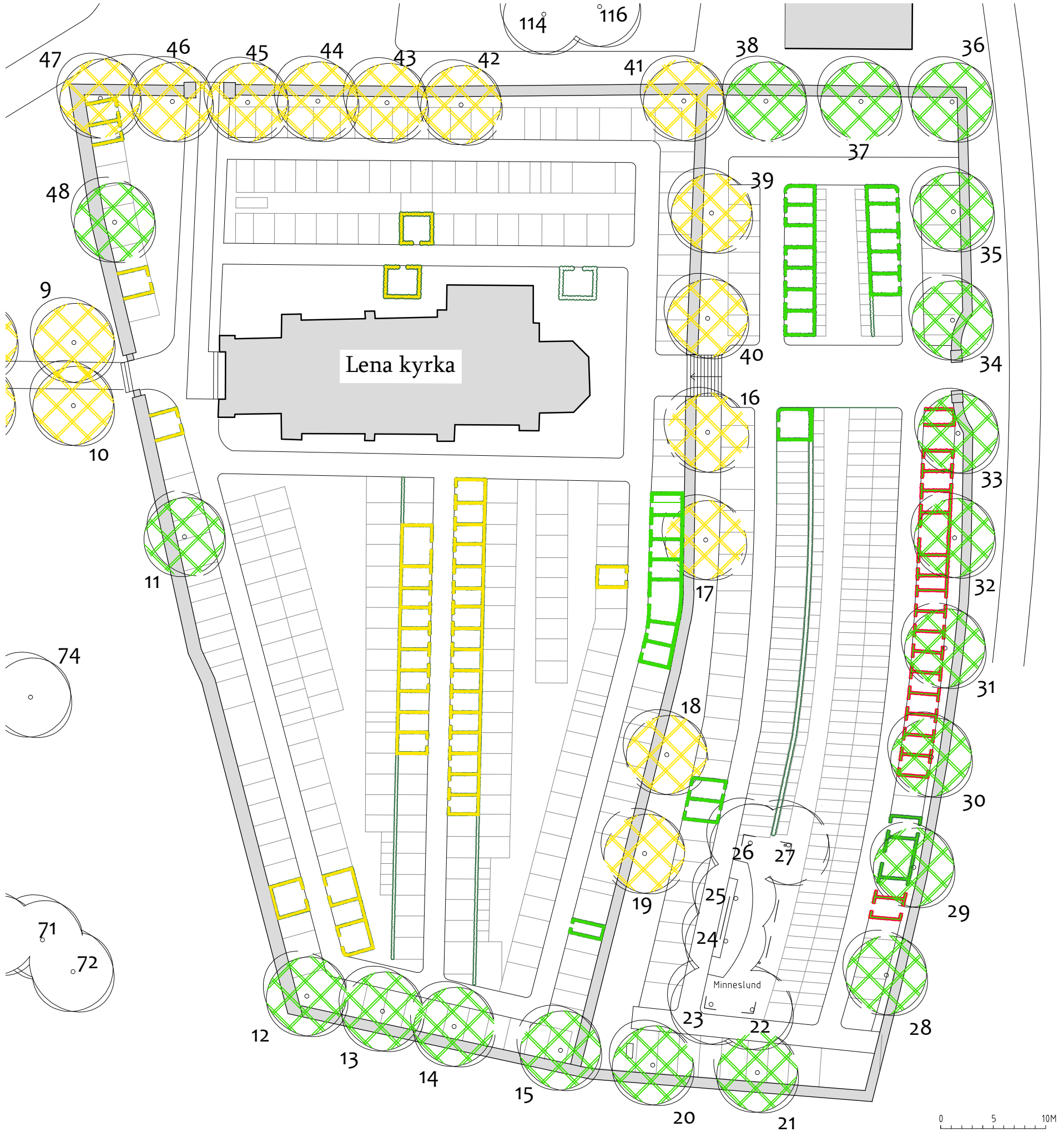
Bonnier, Ann Catherine: *Kyrkorna berättar. Upplands kyrkor 1250-1350*, Uppsala 1987.

Bucht, Eivor och Bengtsson, Rune (Red.) *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, Alnarp 1992

Carlsson, Åke och Hultgren, Svante: *Kyrkogården - en Noas ark*, utan ort 2009.

Theorell, Anita och Wästberg, Per: *Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar*, Stockholm 2001.

*Uppland, landskapets kyrkor, projektet sockenkyrkorna*, Stockholm 2004



**TECKENFÖRKLARING**

- LÖVTRÄD  
numrering enligt trädbesiktning
- INFATTNINGSHÄCK  
Liguster, Ligustrum
- INFATTNINGSHÄCK  
Buxbom, Buxus
- STENMUR
- INMÄTT BYGGNAD
- GRAVKVARTER
- AVSTYCKAD FASTIGHET

**KULTURHISTORISK VÄRDERING**

- 1. Träd med mycket högt kulturhistoriskt värde för helheten och som individ
- 2. Träd med högt kulturhistoriskt värde för helheten och som individ
- 3. Träd med kulturhistoriskt värde som del i en formation
- 4. Träd med lågt kulturhistoriskt värde
- Infattningshäck, buxbom  
2. Högt kulturhistoriskt värde för helheten och som individ
- Infattningshäck, måbär  
2. Högt kulturhistoriskt värde för helheten och som individ
- Infattningshäck, måbär  
3. Kulturhistoriskt värde som del i en formation

Färger baseras på Stockholms Stadsmuseums klassificering av kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse

# Lena kyrkogård

## Trädvårdsplan Kulturhistorisk värdering kyrkogården





0 5 10M

TECKENFÖRKLARING

-  LÖVTRÄD  
numrering enligt trädbesiktning
-  INFATTNINGSHÄCK  
Buxbom, Buxus och liguster, Ligustrum
-  STENMUR
-  INMÄTT BYGGNAD
-  GRAVKVARTER
-  AVSTYCKAD FASTIGHET
-  FÖRESLAGET LÖVTRÄD  
Skogslind, Tilia cordata.

# Lena kyrkogård

## Trädvårdsplan Förslag

Entreprenadhandlingar skall tas fram innan åtgärder genomförs

skala 1:400 i A3 2014-09-08



## Inventering och besiktning av träden vid Lena Kyrka 2012

På uppdrag av Vattholma Pastorat utförde undertecknad en inventering och besiktning av träden vid Lena kyrkogård enligt bifogat kartmaterial. Besiktningen har utförts okulärt från marknivå av arborist samt med rötsonderingsinstrument Resistograph F500. Den kulturhistoriska bedömningen av träden har gjorts av André Strömqvist 2014.

Trädbesiktningen bygger på objektiva kriterier för hållfasthet i träd där den strukturella och biologiska konditionen bedöms. Målsättningen med föreslagna åtgärder är att förbättra personsäkerheten kring träden samt påvisa de träd som har dåliga framtidsförutsättningar. Träden som står kring fornminnet har inte inventerats individuellt eftersom det området bedöms vara av mer naturlig karraktär.

Vissa av träden vid Lena kyrka har nedsatt vitalitet och försvagad växtkraft och för att fastställa orsaken föreslås vidare markundersökning och åtgärder därefter. Av träden som står i hästhagen har majoriteten problem med nedsatt vitalitet och skador vid basen och rotbenen och här bedöms orsaken till skadorna vara de betande djuren.

De föreslagna trädvårdsåtgärderna bör främst utföras av utbildad arborist eftersom det annars kan leda till framtida skador på träden. Krav kan ställas på anlitate företag att personalen ska vara utbildade enligt riktlinjer som följer *European Arboriculture Council* eller *International Society of Arboriculture*.

2012-09-21



Cathrine Bernard  
HND in Arboriculture University of Central Lancashire



### Trädbesiktningsprotokoll

Plats: Lena Kyrka, Uppsala

Datum: 2012-09-18

Utförd av: Cathrine Bernard

Nr	Art	Ålder	Centimeter		Vitalitet	Strukturell kondition / Anmärkningar	Åtgärder	Prioritet	Kulturhistoriskt värde
			Stam-diameter	Kron-radie					
1	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	5	1	Nedsatt				3. Kulturhistoriskt värde
2	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	10	1	God				3. Kulturhistoriskt värde
3	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	10	1	God				3. Kulturhistoriskt värde
4	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	10	1	God				3. Kulturhistoriskt värde
5	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	10	1	God				3. Kulturhistoriskt värde
6	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	10	1	God				3. Kulturhistoriskt värde
7	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	10	1	God				3. Kulturhistoriskt värde
8	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	10	1	God				3. Kulturhistoriskt värde
9	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	10	1	God				3. Kulturhistoriskt värde
10	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	10	1	God				3. Kulturhistoriskt värde
11	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	40+37	5	God	Dubbelstam			2. Högt kulturhistoriskt värde
12	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	65	5	Nedsatt	Mindre beskärmingskador			2. Högt kulturhistoriskt värde
13	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	74	6	Nedsatt				2. Högt kulturhistoriskt värde
14	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	77	7	Nedsatt		Beskärning av större döda grenar	Inom 1 år	2. Högt kulturhistoriskt värde
15	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	72	7	Nedsatt		Beskärning av större döda grenar	Inom 1 år	2. Högt kulturhistoriskt värde

#### Ålder

Nyplanterad

Ung

Vuxen

Gammal

#### Vitalitet

God

Nedsatt

Dålig

#### Prioritet

På sikt

Inom 1 år

Akut

#### Kulturhistoriskt värde

1. Mycket högt kulturhistoriskt värde

2. Högt kulturhistoriskt värde

3. Kulturhistoriskt värde

4. Lågt kulturhistoriskt värde



### Trädbesiktningsprotokoll

Plats: Lena Kyrka, Uppsala

Datum: 2012-09-18

Utförd av: Cathrine Bernard

Nr	Art	Ålder	Centimeter		Kronradie	Vitalitet	Strukturell kondition / Anmärkningar	Åtgärder	Prioritet	Kulturhistoriskt värde
			Stam-diameter	Meter						
16	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	52	5	5	Nedsatt	Stampspricka			3. Kulturhistoriskt värde
17	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	57	6	6	Nedsatt	Beskärning av större döda grenar	Inom 1 år		3. Kulturhistoriskt värde
18	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	62	5	5	Nedsatt				3. Kulturhistoriskt värde
19	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	57	6	6	Nedsatt	Mindre skada vid basen		Inom 1 år	3. Kulturhistoriskt värde
20	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	60	6	6	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde
21	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	76	6	6	Nedsatt	Skada vid basen. Sondering in i stammen påvisade inga allvarliga skador i nuläget. Se bifogat protokoll.	Regelbunden besiktning och rötsondering vart 3:e år.		2. Høgt kulturhistoriskt värde
22	Prydnadskörbär <i>Prunus sp</i>	Ung	5	1	1	Nedsatt				
23	Prydnadskörbär <i>Prunus sp</i>	Ung	5	1	1	Nedsatt				
24	Prydnadskörbär <i>Prunus sp</i>	Ung	5	1	1	Nedsatt				
25	Prydnadskörbär <i>Prunus sp</i>	Ung	5	1	1	Nedsatt	Stamskador			
26	Prydnadskörbär <i>Prunus sp</i>	Ung	5	1	1	Nedsatt	Stamskador			
27	Prydnadskörbär <i>Prunus sp</i>	Ung	5	1	1	Nedsatt				
28	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	80	7	7	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde
29	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	70	6	6	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde
30	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	65	6	6	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde

#### Ålder

Nyplanterad

Ung

Vuxen

Gammal

#### Vitalitet

God

Nedsatt

Dålig

#### Prioritet

På sikt

Inom 1 år

Akut

#### Kulturhistoriskt värde

1. Mycket høgt kulturhistoriskt värde

2. Høgt kulturhistoriskt värde

3. Kulturhistoriskt värde

4. Lågt kulturhistoriskt värde





### Trädbesiktningsprotokoll

Plats: Lena Kyrka, Uppsala

Datum: 2012-09-18

Utförd av: Cathrine Bernard

Nr	Art	Ålder	Centimeter		Kron- radie	Vitalitet	Strukturell kondition / Anmärkningar	Åtgärder	Prioritet	Kulturhistoriskt värde
			Stam- diameter	Meter						
31	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	67	6	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde	
32	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	75	6	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde	
33	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	62	6	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde	
34	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	60	6	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde	
35	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	55	6	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde	
36	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	60	6	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde	
37	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	57	6	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde	
38	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	46	5	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde	
39	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	40	5	Nedsatt				3. Kulturhistoriskt värde	
40	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	47	5	Nedsatt		Beskärning av större döda grenar		Inom 1 år 3. Kulturhistoriskt värde	
41	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	54	5	Nedsatt				3. Kulturhistoriskt värde	
42	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	48	5	Nedsatt				3. Kulturhistoriskt värde	
43	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	52	5	Nedsatt				3. Kulturhistoriskt värde	
44	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	60	5	Nedsatt				3. Kulturhistoriskt värde	
45	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	55	5	Nedsatt				3. Kulturhistoriskt värde	

#### Ålder

Nyplanterad

Ung

Vuxen

Gammal

#### Vitalitet

God

Nedsatt

Dålig

#### Prioritet

På sikt

Inom 1 år

Akut

#### Kulturhistoriskt värde

1. Mycket høgt kulturhistoriskt värde

2. Høgt kulturhistoriskt värde

3. Kulturhistoriskt värde

4. Lågt kulturhistoriskt värde

**Trädbesiktningssprotokoll**
**Plats:** Lena Kyrka, Uppsala

**Datum:** 2012-09-18

**Utförd av:** Cathrine Bernard

Nr	Art	Ålder	Centimeter		Vitalitet	Strukturell kondition / Anmärkningar	Åtgärder	Prioritet	Kulturhistoriskt värde
			Stam-diameter	Kron-radie					
46	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	64	5	Nedsatt		Beskärning av större döda grenar	Inom 1 år	3. Kulturhistoriskt värde
47	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	59	5	Nedsatt				3. Kulturhistoriskt värde
48	Lind <i>Tilia cordata</i>	Vuxen	70	7	Nedsatt				2. Høgt kulturhistoriskt värde
49	Asp <i>Populus tremula</i>	<b>Gammal</b>	56	4	<b>Dålig</b>	Stamspricka	Fällning	Inom 1 år	
50	Ask <i>Fraxinus excelsior</i>	Vuxen	30	4	<b>Dålig</b>				
51	Lønn <i>Acer platanoides</i>	Vuxen	48	5	Nedsatt				
52	Björk <i>Betula pendula</i>	<b>Gammal</b>	58	4	<b>Dålig</b>	Stamspricka	Fällning	Inom 1 år	
53	Björk <i>Betula pendula</i>	<b>Gammal</b>	64	4	<b>Dålig</b>	Stamspricka. Skador på rotbenen.	Fällning	Inom 1 år	
54	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	42	5	<b>Dålig</b>	Stamsprickor. Angrepp av skadesvamp ( <i>Sprängtricka Inonotus obliquus</i> ).	Fällning		
55	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	55	4	Nedsatt				
56	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	50	4	Nedsatt	Hålighet vid basen	Fällning	Inom 1 år	
57	Björk <i>Betula pendula</i>	<b>Gammal</b>	60	4	Nedsatt	Skador på rotbenen			
58	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	59	5	Nedsatt				
59	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	46	5	God				
60	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	45	4	Nedsatt				

**Ålder**

Nyplanterad

Ung

Vuxen

**Gammal**
**Vitalitet**

God

Nedsatt

**Dålig**
**Prioritet**

På sikt

Inom 1 år

**Akut**
**Kulturhistoriskt värde**

1. Mycket høgt kulturhistoriskt värde

2. Høgt kulturhistoriskt värde

3. Kulturhistoriskt värde

4. Lågt kulturhistoriskt värde

**Trädbesiktningssprotokoll**
**Plats:** Lena Kyrka, Uppsala

**Datum:** 2012-09-18

**Utförd av:** Cathrine Bernard

Nr	Art	Ålder	Centimeter		Kron- radie	Vitalitet	Strukturell kondition / Anmärkningar	Åtgärder	Prioritet	Kulturhistoriskt värde
			Stam- diameter	Meter						
61	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	28	2	2	Nedsatt				
62	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	34	4	4	Nedsatt				
63	Tall <i>Pinus sylvestris</i>	Vuxen	55	5	5	Nedsatt	Skador på rotbenen			
64	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	40	4	4	Nedsatt				
65	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	35	4	4	Nedsatt	Skador på rotbenen			
66	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	34	3	3	Nedsatt	Stamskada			
67	Asp <i>Populus tremula</i>	<b>Gammal</b>	70	7	7	Nedsatt	Skador vid basen. Angrepp av skadesvamp (Aspticka <i>Phellinus tremulae</i> )	Fällning	Inom 1 år	
68	Ask <i>Fraxinus excelsior</i>	Vuxen	47	5	5	Nedsatt	Skador på rotbenen			
69	Ask <i>Fraxinus excelsior</i>	Vuxen	50	5	5	Nedsatt	Skador på rotbenen			
70	Asp <i>Populus tremula</i>	<b>Gammal</b>	56	6	6	Nedsatt				
71	Ask <i>Fraxinus excelsior</i>	Vuxen	32	4	4	Nedsatt				
72	Asp <i>Populus tremula</i>	Vuxen	49	6	6	Nedsatt				
73	Asp <i>Populus tremula</i>	<b>Gammal</b>	50	4	4	Nedsatt				
74	Asp <i>Populus tremula</i>	<b>Gammal</b>	64	6	6	Nedsatt	Stamskador. Hålligheter vid 8 m.	Fällning	Inom 1 år	
75	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Vuxen	60	6	6	God				

**Ålder**

Nyplanterad

Ung

Vuxen

**Gammal**
**Vitalitet**

God

Nedsatt

**Dålig**
**Prioritet**

På sikt

Inom 1 år

**Akut**
**Kulturhistoriskt värde**

1. Mycket högt kulturhistoriskt värde

2. Högt kulturhistoriskt värde

3. Kulturhistoriskt värde

4. Lågt kulturhistoriskt värde





### Trädbesiktningssprotokoll

Plats: Lena Kyrka, Uppsala

Datum: 2012-09-18

Utförd av: Cathrine Bernard

Nr	Art	Ålder	Centimeter		Vitalitet	Strukturell kondition / Anmärkningar	Åtgärder	Prioritet	Kulturhistoriskt värde
			Stam-diameter	Kron-radie					
76	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Vuxen	55	6	Nedsatt				
77	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Vuxen	45	5	God				
78	Ask <i>Fraxinus excelsior</i>	Vuxen	40	5	God	Hälighet i marken under trädet som kan påverka trädets stabilitet.			
79	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	57	5	God				
80	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	30	3	Nedsatt				
81	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Vuxen	70	6	God	Stamsprickor			
82	Äpple <i>Malus spp</i>	<b>Gammal</b>	20	3	<b>Dålig</b>	Stamskador			
83	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Vuxen	49	5	God				
84	Äpple <i>Malus spp</i>	<b>Gammal</b>	25	4	Nedsatt				
85	Päron <i>Pyrus spp</i>	<b>Gammal</b>	38	4	Nedsatt	Stamskador			
86	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	30	2	God				
87	Hägg <i>Prunus padus</i>	<b>Gammal</b>	30 mfl	5	Nedsatt	Flerstamig			
88	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Vuxen	30+30	4	God	Dubbelstam			
89	Lönn <i>Acer platanoides</i>	<b>Gammal</b>	83	7	Nedsatt	Stamskada. Grenspricka.	Avlastande beskärning. Regelbunden besiktning vart 3e år.	Inom 1 år	
90	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Vuxen	48	7	Nedsatt				

#### Ålder

Nyplanterad

Ung

Vuxen

**Gammal**

#### Vitalitet

God

Nedsatt

**Dålig**

#### Prioritet

På sikt

Inom 1 år

**Akut**

#### Kulturhistoriskt värde

1. Mycket högt kulturhistoriskt värde

2. Högt kulturhistoriskt värde

3. Kulturhistoriskt värde

4. Lågt kulturhistoriskt värde



### Trädbesiktningsprotokoll

Plats: Lena Kyrka, Uppsala

Datum: 2012-09-18

Utförd av: Cathrine Bernard

Nr	Art	Ålder	Meter		Vitalitet	Strukturell kondition / Anmärkningar	Åtgärder	Prioritet	Kulturhistoriskt värde
			Stam-diameter	Kron-radie					
91	Oxel <i>Sorbus intermedia</i>	<b>Gammal</b>	62	5	Nedsatt	Hållighet vid stamföreningen	Fällning	Inom 1 år	
92	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	56	4	Nedsatt				
93	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Vuxen	38	5	God				
94	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	46	5	Nedsatt	Angrepp av skadesvamp (Sprängtricka <i>Inonotus obliquus</i> )	Fällning	Inom 1 år	
95	Oxel <i>Sorbus intermedia</i>	<b>Gammal</b>	48	5	Nedsatt		Beskärning av större döda grenar	Inom 1 år	
96	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	20	4	Nedsatt				
97	Oxel <i>Sorbus intermedia</i>	<b>Gammal</b>	55 mfl	4	Nedsatt	Flerstamig. Omfattande stamskador. Trädet är relativt lågt och står inte direkt centralt.			
98	Alm <i>Ulmus glabra</i>	Vuxen	42	4	Nedsatt	Stamspricka			
99	Alm <i>Ulmus glabra</i>	Vuxen	56	5	Nedsatt	Stamspricka med vrtved			
100	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	56	4	<b>Dålig</b>	Angrepp av skadesvamp (Sprängtricka <i>Inonotus obliquus</i> )	Fällning	Inom 1 år	
101	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	31	4	<b>Dålig</b>	Stamspricka. Stamskador.	Fällning	Inom 1 år	
102	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	30	3	Nedsatt				
103	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	15	2	God				
104	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	52+48	5	<b>Dålig</b>	Dubbelstam			
105	Alm <i>Ulmus glabra</i>	Vuxen	56	5	Nedsatt				



### Träbesiktningssprotokoll

Plats: Lena Kyrka, Uppsala

Datum: 2012-09-18

Utförd av: Cathrine Bernard

Nr	Art	Ålder	Centimeter		Kronradie	Vitalitet	Strukturell kondition / Anmärkningar	Åtgärder	Prioritet	Kulturhistoriskt värde
			Stam-diameter	Meter						
106	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	48	4	4	Nedsatt				
107	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	28	3	3	Nedsatt				
108	Björk <i>Betula pendula</i>	Ung	10	1	1	Nedsatt				
109	Björk <i>Betula pendula</i>	Ung	46	5	5	Nedsatt				
110	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	37	3	3	Nedsatt				
111	Lönn <i>Acer platanoides</i>	Ung	10	1	1	Nedsatt				
112	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	37	3	3	Nedsatt	Skador på rotbenen			
113	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	54	5	5	Dålig	Stamspricka. Beskärningsskador.	Fällning	Inom 1 år	
114	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	36	3	3	Nedsatt				
115	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	38	3	3	Nedsatt				
116	Björk <i>Betula pendula</i>	Vuxen	41	4	4	Nedsatt				

#### Vitalitet

God

Nedsatt

Dålig

#### Ålder

Nyplanterad

Ung

Vuxen

Gammal

#### Prioritet

På sikt

Inom 1 år

Akut

#### Kulturhistoriskt värde

1. Mycket högt kulturhistoriskt värde

2. Högt kulturhistoriskt värde

3. Kulturhistoriskt värde

4. Lågt kulturhistoriskt värde

## Measuring / object data

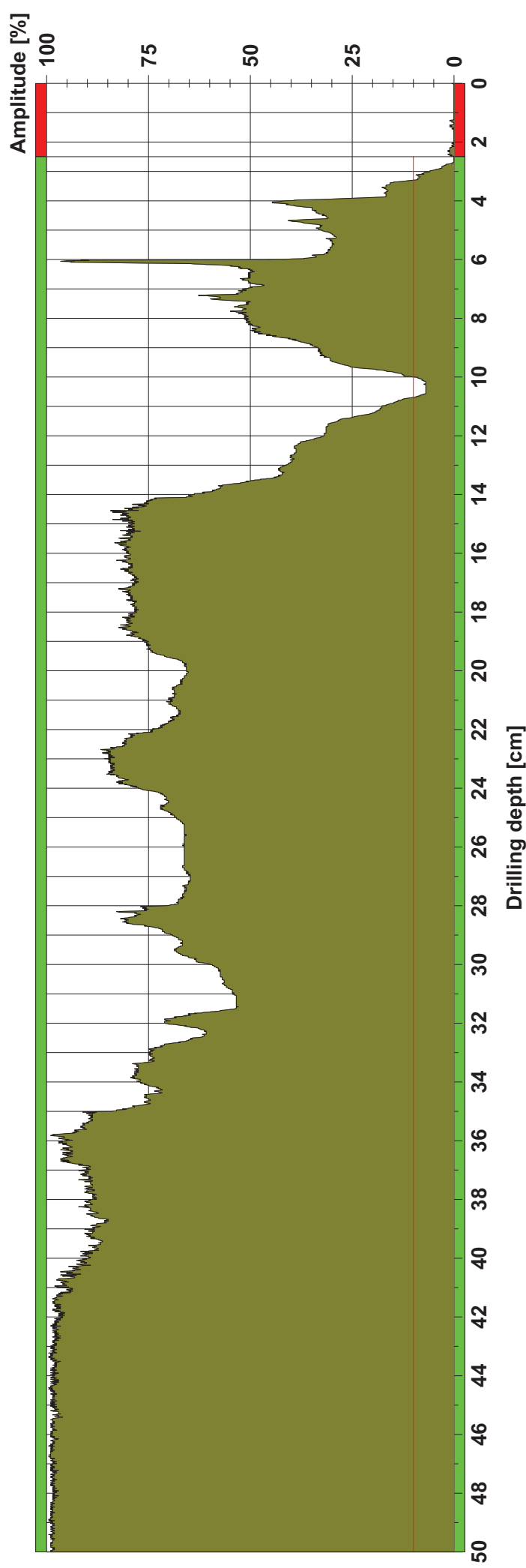
Measurement no. : 1  
 Drilling depth : 50,00 cm  
 Wood species : Soft (1)  
 ID number : 21  
 Date : 18.09.2012  
 Time : 12:49:27  
 Advance : 93 cm/min

Tilt : ---  
 Avg. curve : off  
 Diameter : 89,0 cm  
 Level : 40,0 cm  
 Direction : Norr  
 Object species : Tilia cordata  
 Location : Lena Kyrka

Name : Cathrine Bernard

## Cavity detector

Start / stop level : 5% / 3%  
 Maximum start depth : 2,50 cm  
 Mode : Partial piercing  
 Level / width : 10% / 1,00 cm  
 Start / stop : 2,50 cm / 50,00 cm  
 Resulting length : 47,50 cm  
 Cavity : 0,00 cm / 0%



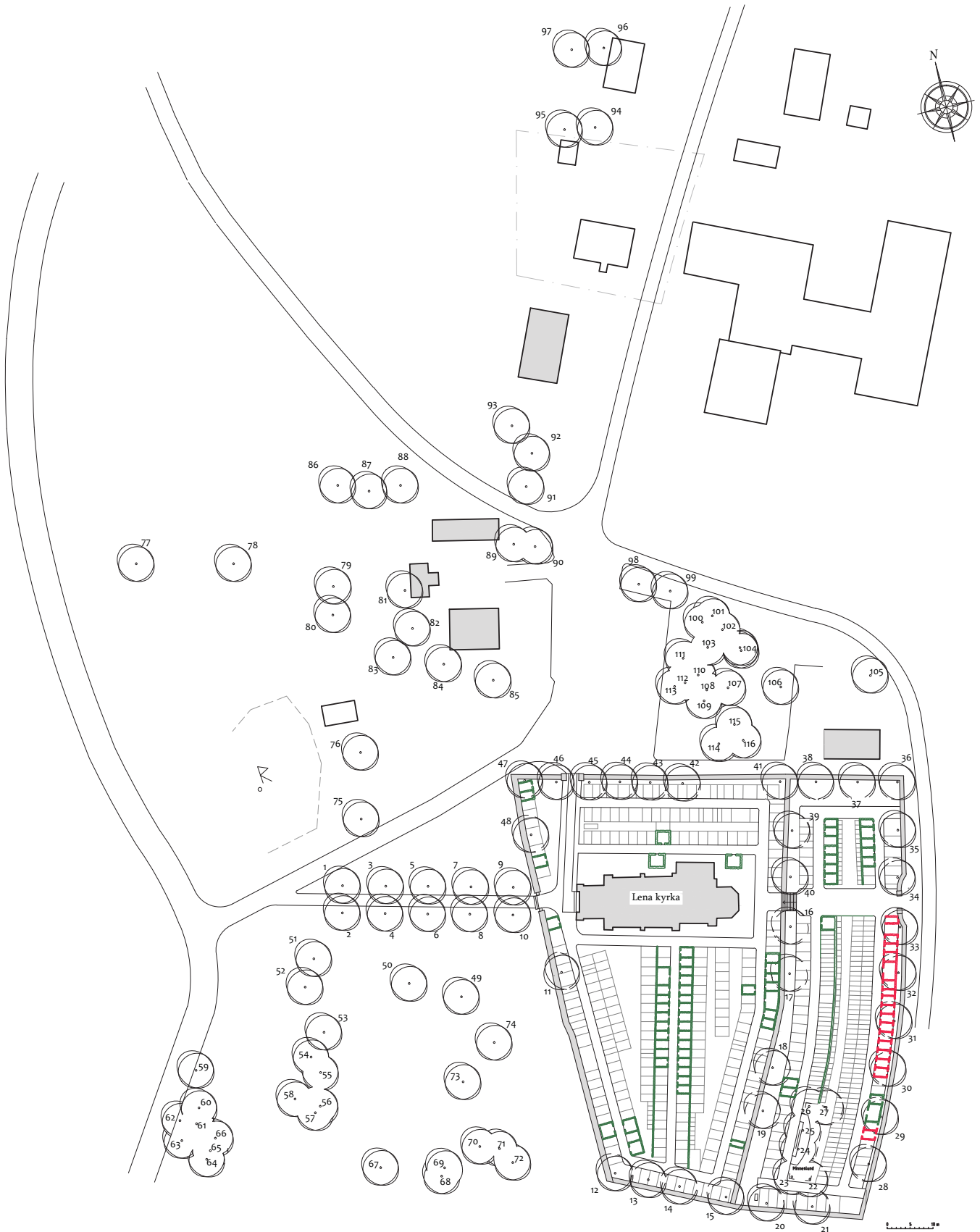
## Assessment

From	0,0 cm	to	2,5 cm	:	Bark
From	2,5 cm	to	50,0 cm	:	Frisk ved
From	0,0 cm	to	0,0 cm	:	
From	0,0 cm	to	0,0 cm	:	
From	0,0 cm	to	0,0 cm	:	
From	0,0 cm	to	0,0 cm	:	






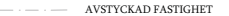
## Comment

Sondering in i stammen på motsatt sida mot skadan visar att det i nuläget finns tillräckligt med frisk ved vid den punkten.





TECKENFÖRKLARING

-  LÖVTRÄD  
numrering enligt trädbesiktning
-  INFATTNINGSHÄCK  
Liguster, Ligustrum
-  INFATTNINGSHÄCK  
Buxbom, Buxus
-  STENMUR
-  GRAVKVARTER
-  AVSTYCKAD FASTIGHET

# Lena kyrkogård

## Trädvårdsplan

## **FÖRSLAG UNDERLAG FÖR KULTURHISTORISK VÄRDEBEDÖMNING**

### **1. TRÄD MED MYCKET HÖGT KULTURHISTORISKT VÄRDE FÖR HELHETEN OCH SOM INDIVID**

Trädet bedöms vara ett historiskt huvud- eller karaktärsträd, genom att det förknippas med en känd person eller särskild berättelse eller händelse som har stor betydelse för platsens historia. Det kan också vara det enda eller ett av få bevarade träd som visar på en försvunnen struktur.

På grund av dess kulturhistoriska betydelse och starka upplevelsevärde är det i princip oersättligt. När det ändå måste ersättas bör det göras med ett exemplar som förökats med växtmaterial från ursprungsträdet.

### **2. TRÄD MED HÖGT KULTURHISTORISKT VÄRDE FÖR HELHETEN OCH SOM INDIVID**

Trädet ingår i ett medvetet planerat trädgårdshistoriskt sammanhang, dvs en arkitektonisk gestaltning som karaktäriserar kyrkogården i stort. Det kan vara del av en trädkrans, trädrad, allé, parträd som accentuerar en ingång eller ett solitärträd som har stor betydelse för upplevelsen. Trädet kan genom sin ålder bilda grund för en tidsbestämning av det koncept som det ingår i.

Tidsbestämningen har stor betydelse för den historiska förståelsen. Om trädet fälls, rekommenderas återplantering. Företrädesvis med samma art eller sort.

### **3. TRÄD MED KULTURHISTORISKT VÄRDE SOM DEL I EN FORMATION**

Trädet ingår i en medveten arkitektonisk gestaltning. Det kan vara del av en trädkrans, trädrad, allé, parträd som accentuerar en ingång eller ett solitärträd. Trädet är inte ursprungligt utan utgör en senare komplettering.

### **4. TRÄD MED LÅGT KULTURHISTORISKT VÄRDE**

Bidrar inte nämnvärt med en kulturhistorisk förståelse men kan ha ett visst miljöskapande värde.